

Yrd. Doç. Dr. Gül Güneş
Atılım Üniversitesi
İşletme Fakültesi
Turizm İşletmeciliği Bölüm Başkanı

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE TÜRKİYE GELENEKSEL TURİZM ANLAYIŞI

Turizm, yıllar boyunca ekonomik yararlarına öncelik verildiği için ülke ve bölge kalkınmasında en önemli araçlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Turizm sektörü, özellikle az gelişmiş bölgelerde teşvik edilmiş ve yönetimlerin büyük desteğini görmüştür. Turizm gelirlerinin ülke ekonomilerindeki payı her geçen gün artmakta, gelirler yükselirken bu gelirden daha fazla pay alma konusunda turizm bölgeleri arasındaki rekabet de giderek şiddetlenmektedir. Dünya Turizm Örgütü'nün verilerine göre günümüzde turizm, dünya iş gücünün % 6'sını oluşturmaktadır.

Tüm göstergeler, özellikle yirminci yüzyılın sonlarından itibaren önemli bir ekonomik faaliyet alanı olan turizmin, önümüzdeki yıllarda da büyümeye devam edeceğini göstermektedir. Turizm faaliyetlerinin birçok ekonomik faaliyetle doğrudan ve dolaylı ilişkisi ve bu faaliyet alanlarında da ekonomik gelişmeyi uyartabilecek kapasitede olması, sektörün önemini daha da arttırmaktadır.

Ülkemizi ziyaret eden turistlerin büyük çoğunluğu, yaz aylarında ve belli yörelerde yoğunlaşan "Deniz-Güneş-Kum" turizmi nedeniyle gelmektedirler. Ancak, kitle turizmi anlayışı ile hazırlanan paket turlar ve kısa vadeli yaklaşımlarla otellerde ağırlık kazan her şey dahil sisteminin yarattığı etkiler, ülkemizde de yoğun olarak hissedilmeye başlanmıştır. Yetkililerce ülkemizi ziyaret eden turist sayısındaki artış veri gösterilerek, memnuniyet verici olarak ifade edilen bu durum, turist kalitesi ve turizmin yerel ekonomiye olan katkısı ile kıyaslandığında pek de olumlu bir tablo ortaya koymamaktadır. Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin 7 yıldır düzenli olarak yayınladığı Türkiye Turizm Raporu'nun sonuçlarına göre; son beş yılda ülkemizdeki turist sayısında kaydedilen yüzde 66'lık artışa karşın, ortalama harcamada düşüş yaşandığını göstermemektedir. 2003 yılında 943 dolar seviyesinde olan turist başına ortalama harcama, 2007 yılında 793 dolar seviyesine inmiş bulunmaktadır. Bu da ortalama gelir düzeyinde yüzde 16 oranında düşüş yaşandığı anlamına gelmektedir. Günümüzde her şey dahil sisteminin uygulandığı paket turlar, ülkemizi, konakladıkları otelden dışarı çıkmayan, ziyaret ettikleri yöredeki yerel topluluk ve kültürel yaşantısı hakkında ilgili olmayan, daha az eğitilmiş ve daha düşük gelir seviyesine sahip bir turist kitlesine hizmet eder hale getirmiştir. Ayrıca bu anlayışta turizm, kısa vadeli ekonomik kâr odaklı bir yaklaşım içinde ele alındığından, turistlere sunulan hizmetin kalitesinde de giderek bir düşüş yaşanmaktadır. Bu nedenle ülkemizdeki turizm hareketleri, turizmin uzun dönemde sürdürülebilirliğini ve kendisine kaynak oluşturan doğal, tarihi ve kültürel kaynakların korunmasını tehlikeye atar hale gelmiştir. Kitle turizminin doğal değerler üzerinde yarattığı tahribatın yanı sıra, turizmin gerçekleştiği yöre halkı için de pek çok olumsuz etkiyi beraberinde getirdiği bir gerçektir.

Oysa ülkemiz, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının zenginliği ile sürdürülebilir turizm, ekoturizm gibi ziyaret edilen yerin kaynak değerlerine daha saygılı ve ilgili turistleri hedef edinen yeni yaklaşımlar için adeta bir cennettir.

Ülkemizde tüm Avrupa ülkelerinin dörtte üçünden fazla bitki varlığının bulunması ve bunların 3 bin 22 sinin Türkiye endemiği, yani yeryüzünde yalnızca Türkiye'de yaşıyor olması bile bu potansiyeli değerlendirmemiz için oldukça önemli nedenlerden birisidir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, kalkınma konusunda araç olan tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de etkili olmuştur. Kontrolsüz gelişmekte olan kitle turizmi nedeniyle oluşan olumsuz etkiler, 1980'lerin başında, yerel kültürlerle karşı saygılı ve ilgili olmayı ilke edinen, yavaş gelişen ve doğal kaynakları daha optimum kullanmayı amaçlayan bir yaklaşım içine girilmesini gerektirmiştir. Turizmdeki büyümeyle birlikte sürdürülebilir turizm ve eko turizm gibi doğayla ilgili turizme talep artmış ve turizm ürünleri ile destinasyonlarda çeşitleme olmuştur. Turistler de gün geçtikçe taleplerinde daha seçici olmaya başlamıştır. Bu talepler yalnızca konaklama yerlerinin konforu konusunda değildir. Yöreye özgü kültürel değerler hakkında bilgi edinme, yöre halkıyla iletişim, bölgenin flora ve faunası, özel ekosistemler, doğal yaşam ve bunların korunması da dahil olmak üzere birçok konuda daha sorumlu bir seyahat deneyimi kazanmaya yöneliktir.

Sürdürülebilir turizmin, günümüzde çok çeşitli tanımlamaları söz konusudur. Bu tanımlamaların büyük çoğunluğu, tüm turistlerin ziyaret ettikleri alanın ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel dengelerine saygı göstermeleri ve korumaları konusunda sorumlu olduklarını vurgulamaktadır.

Sürdürülebilir turizm gelişiminde, turistlerinin ve ziyaret edilen alanın bugünkü ihtiyaçlarının, gelecekteki imkanları koruyup artırarak karşılanması amaçlanmaktadır. Bu nedenle söz konusu yaklaşım, ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların, kültürel bütünlüğün, gerekli ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devam ettirilerek karşılanabilmesi sayesinde bütün kaynakların yönetimine zemin oluşturacak bir unsur olarak görülmektedir.

Küresel Kalkınma Araştırma Merkezine göre sürdürülebilir turizm, yerel ekosistemlerin korunmasına, yerel işgücü ve gelir ortaya konmasına yardım ederken, çevre ve yerel kültür üzerinde en az etkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir endüstridir. Sürdürülebilir turizmin alt kategorisi olarak adlandırılabilir olan ekoturizm ise; yerel halkın refahın sürekliliğini sağlama ve çevre koruma amacıyla doğal alanlara yapılan sorumlu bir seyahattir. Ekoturizmde, yaban yaşamının gözlemlenmesi, gönüllülük esasına dayalı çalışmalar vb. nin yanı sıra yerel kültürlerle de yoğun ilgi söz konusudur. Yerel halkın yaşam tarzı, gelenek ve görenekleri, yöreye özgü yiyecek ve içecekler, yerel ürün ve hizmetlerdeki çeşitlilik, söz konusu seyahatleri oldukça cazip kılmaktadır.

Günümüzde ekoturizm, oldukça fazla tercih edilir hale gelmiştir. Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES)'e göre ekoturizm pazarının boyutları şu şekildedir:

- 1990'lı yıllardan itibaren büyümeye başlayan ekoturizm, yıllık %20-34 arası bir gelişme sahiptir.
- 2004 yılında, küresel çapta ekoturizm/doğa turizmi ağırlıklı seyahatler, bütün turizm çeşitlerine kıyasla 3 kat fazla gelişim göstermişlerdir.
- Deniz-güneş turizmi pazarının "doygunluğa" ulaştığı ve yatay bir seyir izlediği, buna karşın deneyim kazanmaya yönelik olan turizm çeşitlerinin (sürdürülebilir turizm, ekoturizm, doğa turizmi gibi) gelecek on yıl içinde büyük bir gelişme kaydedeceği öngörülmektedir.

Yine ekoturizm ile kitle turizmi pazarının karşılaştırmasına yönelik bir araştırmada; çoğunlukla ekoturizm nedeniyle ziyaret edilen Costa Rika'da ziyaretçi başına 1.000 \$'lık tüketim söz konusu iken, Fransada standart turizm çeşitlerinden, turist başına 400 \$ civarında gelir elde edildiği ortaya konmuştur.

Her şey dahil paket turlardan elde edilen gelirin % 80'i havayolları, oteller ve diğer uluslar arası şirketler tarafından paylaşılmasına karşın, ekoturistler genellikle yöresel satın alma ve kiralama yapıtları için, gelirlerinin bazen % 95'i oranında yerel

ekonomiye katkı sağlamaktadırlar. Yine yapılan araştırmalarda, ekoturistlerin 35-54 yař grubunda, yüksek eğitimi, ortanın üzerinde geliri olan kişiler oldukları; doğa ve kùltürün yanı sıra gastronomiye ilgi duydukları dünyada yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. 2002 yılında uluslararası turizmde, geleneksel turistlerin %62 si tatil amaçlı seyahat ederken, eko turizm amaçlı seyahat edenlerin oranı %4 olarak belirlenmiştir. Buna karşılık toplam turizm gelirleri içindeki harcama payları %7 dir. Ayrıca eko turizm gelirlerinin büyük ölçüde yöre insanına geri döndüğü ve bu insanların daha çok turistlere yiyecek, içecek, konaklama, taşıma, rehberlik gibi hizmetleri sunan yöre halkı oldukları düşünöldüğünde, sürdürülebilir turizm ve ekoturizmin bu insanlar için ne derece önemli olabileceği gayet iyi anlaşılmaktadır. Bu sayede yöredeki sürdürülebilir geçim kaynakları ön plana çıkartılmakta ve doğal kaynakların aşırı kullanımı önlenmekte ve sürdürülebilir olmayan geçim kaynaklarına alternatifler ortaya konmaktadır. Bu da turizme konu olan kaynakların, dolayısıyla turizmin sürdürülebilirliği bakımından büyük bir şanstır.

SON SÖZ

Beklenen büyüme ve gözlemlenen yeni eğilimler turizmi o derece stratejik bir konuma taşımıştır ki turizm, ziyaret edilen alanların korunması ve yöre halkı ile ziyaretçilerinin çevre bilincinin artırılmasında kullanılabilir önemli bir araç olabilir. Doğal, tarihi ve kùltürel kaynakların korunması için gerekli olan mali kaynakların turizm sayesinde kazanılması, ziyaretçiler ile yöre halkının bilinçlendirilmesi ve eğitim programları sayesinde bu hedeflere ulaşılabilmektedir. Ancak tüm bu çalışmalardan başarılı sonuçlar elde edilebilmesi için, turizm faaliyetlerinin uzun vadede sürdürülebilir yaklaşımlar içinde ve dikkatli bir şekilde planlanması, yönetilmesi ve izlenmesi gerekmektedir. Çünkü, özellikle ekonomik nedenlerle kitle turizmini destekleyen, ölkemizin de içinde bulunduğu ölkelerde yaşanan deneyimler göstermektedir ki turizm zaman içinde, yöredeki sosyal yapı, doğal kaynaklar ile kùltürel değerler üzerinde olumsuz etkiler ortaya koyabilmektedir. Dolayısıyla, turizm ölkemiz için her ne kadar gün geçtikçe önemli hale gelse de turizmin sürdürülebilir gelişimine olan gereksinim halen güncelliğini korumaktadır. Bugün ölkemizin değişik bölgelerinde özellikle sürdürülebilir turizm ve ekoturizm uygulamaları kapsamında yerel ekonomiye katkı sağlayan uygulamaların bulunması sevindirici bir durumdur. Kastamonu-Azdavay-Zümrüt Köyü'nde ekoturizm kapsamında gerçekteştirilen çalışma bunlardan yalnızca birisidir. Zümrüt köyü, kırk sekiz haneli olup, ana geçim kaynağı ormancılık iken, milli park ilan edilmesiyle bu faaliyet alanı daralmış ve köyde belirli bir sosyo-ekonomik düzeyin sürdürülebilmesi için ek geçim kaynaklarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Köyde, KED (Kastamonu Ekoturizm Derneği) ve GEF Küçük Destek Programı öncülüğünde yapılan ekoturizm uygulamasıyla, çoğunlukla Bartın-Kastamonu Küre Dağları Milli Parkı'nı ziyaret etmek amacıyla alana gelen turistlere yerel ürün ve hizmetler sunulmaktadır. Bu sayede, alana gelen turistlerle yöre insanını buluşturulmakta, karşılıklı iletişim artmakta, yöreye toplumsal ve ekonomik fayda sağlanırken korumaya da yardımcı olunmaktadır.

Günümüzde proje uygulamaları nedeniyle, Zümrüt Köyü sakinleri, bölgedeki ekoturizm faaliyetlerden birinci derecede fayda sağlamaktadırlar. Bu sayede geçmişte çok ağır şartlardaki orman işçiliği ile geçimini sağlayan yöre halkının, nispeten daha rahat olan ekoturizm hizmet sektörü sayesinde ikinci bir geçim kaynağına kavuşması mümkün olmuştur. En önemlisi, köy ürünleri değerlendirilmiş ve köy evlerinde konaklama hizmeti sunulmaya başlanmıştır. Ayrıca, köylüler reçel, pekmez, bakliyat gibi köyün gıda ürünlerini ve ürettikleri el sanatlarını pazara bile götürme gereği olmadan doğrudan köyde bulunan ziyaretçi merkezinde satma imkânı bulmuşlardır.

Sayılanlara ilaveten, köye gelen ekoturizm gruplarına yöresel yiyecek ve içeceklerden (gözleme, kol böreği, helva, ot kavurma, ot yapraklarından yapılan sarmalar, bulgur pilavı, ayran, pekmez suyu içecekleri gibi) oluşan yemekler hazırlayarak sunmaya ve bu hizmetten gelir elde etmeye başlamışlardır. Uygulamada, ziyaretçilerin ödemelerini evin kadınına yapmaları teşvik edilmektedir. Yöreye özgü kıyafetlerini halen günlük hayatlarında giymekte olan kadınlar, kıyafetleri ve iletişim becerileriyle de çok ilgi görmektedirler.

Ülkemizde turizmin ve ona kaynak teşkil eden değerlerin sürekliliğinin sağlanması ve bu kaynak değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için, Zümrüt Köyünde gerçekleştirilen uygulama örneklerinin arttırılması ve sürdürülebilir turizm ve ekoturizm pazarına yönelik turist kitlelerinin hedeflenmesi gerekmektedir. Bu çalışmalar gerçekleştirilirken ayrıca, turizmin yalnızca yerel ekonomiyle doğru şekilde bütünleştirildiği zaman beklentileri karşılayacağı, yöre halkı ile diğer ilgi gruplarına fayda sağlayacağı ve onları güçlendireceği unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

Ayaş, N. (2007). Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9/1 (2007), 59-69.

Beunders, N., Klep, R., Tapaninen, M. ve Güneş, G. (2007). Türkiye'deki Korunan Alanlar ve Çevresinde Sürdürülebilir Turizm Gelişim Stratejisi Rehberi. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Dumat Ofset Matbaacılık San. Tic.Ltd.Şti., 120s., Ankara.

Buluş, B.Z. (2006). Eski Köye Yeni Adet. Yesil Ufuklar, REC. Yıl:2, Sayı:2, Nisan, s. 12-13.

Caber, M. Ve Albayrak, T. (2008). Ekoturizm ve Pazar Yapısı. MATSO-Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası Bülteni, Yıl:3, Sayı:11, s. 26-27.

Chatak, G.R. (2007). Introduction to Sustainable Tourism. Sustainable Tourism Codes and Guidelines, Cyber Tech Publications, New Delhi.

Eagles, P.F.J., McCool, S. F. and Haynes, C.D. (2002). Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xv + 183pp.

Gunes, G. and Hens, L. (2007). Ecotourism in Old-Growth Forests in Turkey: The Kure Mountains Experience. Mountain Research and Development, Vol 27. No: 3, Aug. 2007, pp. 281-283.

TYD (2008). Türkiye Yıllık Turizm Geliri. Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, (<http://www.ttyd.org.tr/tr/page.aspx?id=268>)

Yürük, E.Ö. (2008). Turizmin Geleceği: Ekoturizm.

(cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/YURIK.doc).

İHA (2008). Türkiye Turizm Raporu Sonuçları Açıklandı.

(<http://www.haydi.net/Tatill.asp?id=1653>)

<http://www.unwto.org/index.php>

<http://www.kultur.gov.tr/>